

بررسی کلی اختلال خواندن و رویکرد های درمانی آن

رویا بیدشکی

آموزگار ابتدایی

چکیده

اصطلاح ناتوانی یادگیری ویژه در توصیف دانش آموزانی که هوش بهر طبیعی دارند اما در یادگیری برخی از مهارت‌ها مانند صحبت کردن، خواندن، هجی کردن، نوشتن، حساب کردن، ادراک بینایی، ادراک شنوایی، توالی حافظه بینایی و توالی حافظه شنیداری دچار اشکال هستند به کار می‌رود کودکان با ناتوانی‌های یادگیری ممکن است در یک یا چند مورد از موارد زیر دچار مشکل باشند. اختلال در زبان گفتاری، اختلال در زبان نوشتاری، اختلال در خواندن و حساب (منتاگو و کاواندیش، ۲۰۱۳). اختلال خواندن یکی از انواع اختلالات یادگیری و رایج ترین اختلال یادگیری است. اختلال خواندن یا نارساخوانی، ترکیبی از توانایی‌ها و مشکلاتی است که فرایند یادگیری را در یک یا چند زمینه از جمله خواندن، نوشتن و هجی کردن تحت تاثیر قرار می‌دهد. این اختلال ممکن است با مشکلاتی در زمینه‌های سرعت پردازش، حافظه کوتاه مدت، توالی، ادراک دیداری-شنیداری، زبان گفتاری و مهارت‌های حرکتی نیز همراه باشد. هدف از انجام این پژوهش بررسی کلی اختلال خواندن و رویکرد های درمانی آن با استفاده از روش کتابخانه ای می باشد.

واژه‌های کلیدی: خواندن، اختلال یادگیری، اختلال خواندن

مقدمه

نارسا خوانی که از شایع‌ترین و مهم‌ترین ناتوانی‌های یادگیری در بین کودکان است با مشکلاتی در رمزگشایی واژه توانایی پایین در مهارت‌های پردازش واژه شناختی و مشکلات مختلفی در زمینه زبان نوشتاری مشخص می‌شود خواندن بر مبنای ویرایش پنجم کتاب راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی عبارت است از حالتی که در آن پیشرفت خواندن پایین‌تر از حد مورد انتظار بر حسب سن آموزش و هوش کودک است این اختلال به میزان زیادی مانع موفقیت تحصیلی یا فعالیت‌های روزانه مستلزم خواندن می‌شود طبق ملاک‌های ویرایش پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی در صورت وجود یک اختلال عصبی یا حسی میزان ناتوانی خواندن بیش از آن حدی است که معمولاً با اختلال‌های دیگر همراه است. (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۱۳)

خواندن یکی از فعالیت‌های بسیار هوشمندانه‌ای است که انسان در طول زندگی یاد می‌گیرد. مهارتی است که به پیش نیازهای فراوانی مبتنی بوده و ماهر شدن در همه ابعاد آن مستلزم زمان طولانی است. کنش‌های پیچیده ذهنی همانند زبان و خواندن از زوایای فراوانی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. هرگاه ما به خواندن طبیعی به عنوان یک روی سکه بنگریم، اختلال در خواندن روی دیگر آن خواهد بود. (احمدپناه و پاکادانایا، ۱۳۸۶).

آسیب‌ها و پیامدهای زینبار ناتوانی‌های یادگیری ویژه فقط به حیطه‌ی عملکرد تحصیلی محدود نمی‌شود؛ بلکه ابعاد مختلف زندگی فرد خانواده و جامعه را متأثر می‌سازد. پژوهش‌های پیگیرانه نشان داده‌اند کودکان و بزرگسالانی با ناتوانی‌های یادگیری ویژه در معرض مشکلات هیجانی-رفتاری و بزهکاری هستند.

خواندن

خواندن یک فرایند پیچیده ذهنی است که در آن فرد با استفاده از حواس خود، به ویژه بینایی و شنوایی، اطلاعات نوشتاری موجود بر روی صفحه را ادراک، تفسیر و درک می‌کند. این فرایند شامل مراحل زیر است:

- ۱- شناسایی نمادها و حروف: فرد ابتدا باید حروف و نمادهای نوشتاری را شناسایی کند.
 - ۲- ربط دادن نمادها به صدا: سپس فرد باید صداها را مرتبط با هر حرف و نماد را تشخیص دهد.
 - ۳- ساخت کلمات: با ترکیب صداها، فرد می‌تواند کلمات را بخواند و درک کند.
 - ۴- درک جمله‌ها و متن: در مرحله بعد، فرد باید جملات و متن را به طور کامل درک کند و معنای آن را دریابد.
 - ۵- تفسیر و استنباط: در نهایت، فرد باید محتوای خوانده‌شده را تفسیر و برداشت‌های خود را از آن استنباط کند.
- این فرایند پیچیده به تجربه، آموزش و مهارت فرد در خواندن بستگی دارد و می‌تواند در سطوح مختلفی از ساده تا پیچیده انجام گیرد. خواندن یک مهارت اساسی و حیاتی برای یادگیری و موفقیت در زندگی است.

مولفه‌های خواندن

-**رمزگشایی:** جنبه مکانیکی تبدیل حروف چاپ شده به زبان گفتاری یا به معادل‌های زبان گفتاری است. جنبه‌ی رمزگشایی خواندن مستلزم این است که دانش آموزان درباره‌ی حروف، دستورالعمل خواندن و چگونگی ترکیب صداها با یکدیگر اطلاعات داشته باشند.

درک مطلب: درک مطلب به جنبه سطح بالاتر خواندن اشاره دارد که از طریق آن، افراد معانی را از زبان استنباط می کنند. درک مطلب هم مستلزم این است که دانش آموزان از راهبردهای شناختی و مهارت‌های توجه به میزان زیادی استفاده کنند. دانش آموزان ممکن است در هر یک از این موارد یا ترکیبی از آنها مشکل داشته باشند. (هالاها و همکاران، ۱۳۹۳).

شناسایی حروف و نماد های نوشتاری: تشخیص و ادراک حروف الفبا و سایر نماد های نوشتاری

ربط دادن نماد ها به صدا: تبدیل نماد های نوشتاری به صدا های مرتبط با آنها

ساخت کلمات: ترکیب صداها برای خواندن و درک کلمات

درک جملات و متن: فهم و دریافت معنای جملات و متن های خوانده شده

تفسیر و استنباط: تحلیل و تفسیر محتوای خوانده شده، استنباط معانی و برآشت های شخصی از متن.

اختلال یادگیری

مجموعه ای از ناهنجاری ها در یک یا چند فرایند روانشناختی اساسی که ممکن است فرد ناتوان در گوش دادن، اندیشیدن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن، هجی کردن یا انجام محاسبات ریاضی باشد. این تعریف بیان می کند که اختلال یادگیری به مشکلات اساسی در فرایندهای روانشناختی فرد مربوط می شود که می تواند منجر به چالش هایی در زمینه های مختلف یادگیری مانند خواندن، نوشتن و ریاضیات شود. بنابر این بر طبق این تعاریف اختلال یادگیری یک اختلال در عملکرد عصبی-شناختی فرد است که باعث ایجاد مشکلات خاص در یادگیری و انجام تکالیف آموزشی می شود. (سانتراک، ۱۴۰۰)

اختلال خواندن

به عنوان یک اختلال عصبی-شناختی تعریف می شود که به طور خاص بر توانایی فرد در خواندن تأثیر می گذارد. این اختلال معمولاً با چالش های زیر همراه است:

- دشواری در شناسایی و تشخیص دقیق کلمات: افراد مبتلا به این اختلال اغلب در تشخیص و خواندن صحیح حروف و کلمات مشکل دارند.

- سرعت خواندن پایین: سرعت خواندن در این افراد به طور قابل ملاحظه ای کمتر از حد متوسط است.

- درک ضعیف از محتوای متن خوانده شده: به دلیل چالش هایی در خواندن، درک و فهم معنای متن نیز برای این افراد مشکل است. این چالش ها در خواندن، علی رغم هوش متوسط یا بالای فرد، موجب ایجاد ناتوانی در خواندن می شود. علت اختلال خواندن ممکن است ریشه در عوامل ژنتیکی، عصبی-شناختی و یا محیطی داشته باشد. (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۱۳).

ویژگی کودکان دارای اختلال خواندن

به زحمت و با صدای کشیده و لحن یکنواخت می خوانند، به نقطه گذاری توجه ندارند و از توجه به معنی لغت غافلند، واژه ها را غیرمرتبط با محتوی و غیرمرتبط با عناصر آوایی حدس می زنند، کلماتی را که تازه خوانده اند جا به جا یا تکرار می کنند، حافظه دیداری و شنیداری ضعیفی دارند، فاقد تمیز و تشخیص کافی شنیداری هستند، محیط خانوادگی برای موفقیت در

مدرسه به آنان فشار می آورد و یا این که نگرش منفی افراطی به عملکرد مدرسه دارند، رشد اجتماعی کافی ندارند و در مدرسه سازگاری شخصی مناسبی بروز نمی دهند (جلیل آبکنار و عاشوری، ۱۳۹۲)

انواع اختلال خواندن

اختلال خواندن سطحی: در شناسایی و تلفظ کلمات نامانوس یا غیر معمول دچار مشکل است. افراد مبتلا در شناسایی و تلفظ کلمات آشنا و منظم مشکلی ندارند.

-اختلال خواندن عمقی: در درک معنای کلمات و تفسیر متن با مشکل مواجه است، همچنین در تولید و بیان کلمات نیز دچار اشکال هستند.

اختلال خواندن فونولوژیک: در تبدیل نماد های نوشتاری به صدا ها و خواندن کلمات مشکل دارد. درک و فهم در این نوع معمولاً بهتر است.

اختلال خواندن ترکیبی: در این نوع فرد هم با مشکلات در شناسایی کلمات و هم درک متن مواجه است. (سانتراک، ۱۳۸۴)

مشکلات اختصاصی خواندن

اشکال در تلفظ حروف، زیرلی و بسیار آهسته خواندن، اشکال در ترکیب صداها و ساختن کلمه، تکرار یک حرف یا بخش در کلمه، فراموش کردن صدای حروف، اشکال در تشخیص دیداری کلماتی که ظاهر مشابه دارند، حذف برخی از کلمات، تغییرافعال در جمله به میل خویش، حدس زدن یک کلمه به کمک کلمات قبل و بعد بدون خواندن آن کلمه، خواندن کل کلمه بدون توانایی تشخیص حروف آن، تغییر توالی حروف و کلمات، معکوس کردن کلمه، دوتایی دیدن کلمات، مکث و توقف زیاد بین تلفظ کلمات، خواندن با سرعت بسیار کند، خواندن بسیار تند اما دقت بسیار کم و در نتیجه حذف ناخودآگاه بسیاری از کلمات، خواندن کلمات یک جمله بدون نظم و ترکیب کلمات، اضافه کردن حرف ربط بین کلمه ها، گم کردن کلمات در یک سطر، عدم رعایت نشانه ها مثل نقطه، کاما و امثال آن، توجه به خواندن کلمه و عدم توجه به معنای آن، عدم فهم معنای کلمه، عبارت یا جمله، توجه به خواندن جمله و عدم توجه به ارتباط واژه ها و معنای جمله، ناتوانی در پاسخ به پرسش ها (جلیل آبکنار و عاشوری، ۱۳۹۲)

روش های درمانی اختلال خواندن

- آموزش روشن برای آگاهی از واج و صداشناسی: مطالعات بسیاری در درمان مشکلات خواندن دانش آموزان انجام شده است، نتایج این مطالعات نشان داده اند، روش هایی که برای شناسایی حروف و آگاهی از واج آموزش روشنی فراهم کرده اند، در کمک به کودکان با مشکل خواندن مؤثر بوده اند.

- آموزش کل زبان: رویکرد مربوط به آموزش کل زبان، بر این اساس طراحی شده است که علاقه کودک به خواندن را افزایش دهد. در این روش به کودک اجازه داده می شود تا مطالب خواندنی مورد علاقه خود را انتخاب کند، و از نشانه های بافت و تصویرها بهره بگیرند تا معنای داستان هایی را که می خوانند، تعبیر کنند.

آموزش کل واژه: در آموزش کل واژه، معلمان، کودکان را تشویق می کنند تا به جای آنکه واژه ها را به واج ها تقسیم کنند، آنها را به صورت کل، پردازش کنند. در آغاز کودکان می آموزند تعداد محدودی واژه رایج را به محض دیدن، شناسایی کنند. بعد وقتی معلم واژه های جدید را در طول خواندن معرفی می کند، واژه خوانی دانش آموزان گسترش می یابد (جلیل آبکنار و عاشوری، ۱۳۹۲)

ارزیابی روانی آموزشی - اختلال خواندن

با توجه به این که اختلال خواندن، مشکلات خواندن پایه، روانی خواندن و درک خواندن را دربرمی گیرد و احتمال می رود مشکلات روانی مانند اضطراب و افسردگی این شرایط را بدتر کند. از طرف دیگر اختلال خواندن طیف گسترده ای از مهارت های مرتبط با خواندن مانند آگاهی واج شناختی، رمز گشایی املاء، حافظه شنوایی کوتاه مدت و نامگذاری سریع را تحت تاثیر قرار می دهد. بنابراین هر یک از این موارد تکنیک های آموزشی - درمانی ویژه ای را می طلبند. در این راستا آنچه ضروری به نظر می رسد یک ارزیابی جامع، دقیق و چند وجهی از وضعیت روانی و آموزشی کودک مبتلا به اختلال خواندن است، به عبارت دیگر به یک ارزیابی جامع روانی - آموزشی نیاز است به طوری که تا حد امکان اکثر موارد فوق را تحت پوشش و ارزیابی قرار دهد. بر اساس شواهد به دست آمده از نتایج حاصل از ارزیابی روانی - آموزشی، دانش آموزی که در معرض خطر اختلال خواندن است مشخص می شود و نتایج جهت ارائه راهکار های آموزشی مورد استفاده قرار می گیرد. (آبکنار و عاشوری، ۱۳۹۲)

نتیجه گیری

بر اساس نتایج به دست آمده، اختلال خواندن سبب ایجاد مشکلات تحصیلی و حتی ترک تحصیل دانش آموز می شود این اختلال، با گذشت زمان در فرد اثرات منفی به بار می آورد و سبب ایجاد مشکلات و ناتوانی در فرد می گردد. درک روش بهتر خواندن و رعایت نکات ساده علمی هنگام مواجهه با فرد، می تواند او را به راهی برای پشت سر گذاشتن و درمان این مشکل هدایت کند. این افراد دارای هوش طبیعی مانند سایر افرادند، آموزش جبرانی می تواند در خانه توسط والدین، یا در مدرسه توسط معلم انجام گیرد. در این میان نقش والدین و اطرافیان، در بهبود فرد مبتلا به اختلال خواندن، نقشی مهم است.

منابع

- ۱- ابوالقاسمی، ع، نریمانی، م؛ رضایی، جمالویی، ح؛ زاهد بابلان، ع. (۱۳۹۰) مقایسه ی شایستگی اجتماعی و مولفه های آن در دانش آموزان دارای ناتوانایی یادگیری و دانش آموزان دارای پیشرفت تحلیلی پایین، متوسط و بالا. مجله ناتوانایی های یادگیری، ۱، ۶-۲۳.
- ۲- هالاهان، دانیل پی، و لوید، جان، و کافمن، جیمز، و پی ویس، مارگارت، و مارتینز، الیزابت، ۱۳۹۳، اختلال های یادگیری، مبانی، ویژگیها و تدریس موثر (، چاپ پنجم، تهران، انتشارات ارسباران.
- ۳- احمدپناه، محمد و پاکادانایا، پراکاش، ۱۳۸۶، نارساخوانی: مروری بر پژوهشهای اخیر، فصلنامه کودکان استثنایی، دوره هفتم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۶، ۳۳۷-۳۵۲
- ۴- جلیل آبکنار، سیده سمیه، و عاشوری، محمد، ۱۳۹۲، نکته های کاربردی برای آموزش دانش آموزان با اختلال یادگیری اختلال در خواندن، نوشتن و دیکته (، نشریه تعلیم و تربیت استثنایی، دوره سیزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۲، ۳۱-۴
- ۵- جان دبلیو سانتراک، ترجمه ی حسین دانش فر، شاهده سعیدی، مهشید عراقچی، ۱۴۰۰، روانشناسی تربیتی، چاپ نهم، انتشارات رسا.